

is echter Roodenburgs vaardige omgang met het goed gekozen iconografische materiaal die het verschil maakt. Bekende schilderijen van Rembrandt, Hals en Steen figureren naast instructieve prenten uit de handleidingen met betrekking tot de kunst van het schermen, het paardrijden, het schilderen of het acteren. Beide typen bronnen bieden af en toe een verrassende inkijk in het beleefde, lieflijke verleden. Hierdoor wordt ook het visuele erfgoed van de Gouden Eeuw op een originele manier – en een reeks over ‘Netherlandish Art and Cultural History’ absoluut waardig – ten nutte gemaakt (het is dan ook erg jammer dat in dergelijk mooi uitgegeven boek iets fout is gegaan in het afdrukken van de bibliografie). Roodenburg toont zo impliciet de weg aan de vele historici die nog al te vaak onwennig staan tegenover het gebruik van iconografische bronnen.

Anne-Laure Van Bruaene
Universiteit Gent

Piet J. Buijnsters, *Geschiedenis van het Nederlandse antiquariaat* (Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2007) 478 p. ISBN 9789077503706

Als gevierde emeritus-hoogleraar nog een dikke turf schrijven over het antiquariaat: je moet goed gebeten zijn door het boekenvirus om daar nog aan te beginnen. De historische studie naar de distributie en consumptie van oude en zeldzame boeken staat immers nog goeddeels in haar kinderschoenen. Alleen al vanwege het gekozen onderwerp is het mooi uitgegeven en rijkelijk geïllustreerd werk van Piet Buijnsters een belangrijk boek. De *Geschiedenis van het Nederlandse antiquariaat* oogt met zijn *hardcover* en bijna vijfhonderd bladzijden gewichtig, maar weegt het ook wetenschappelijk gezien even zwaar? Een vluchtige blik op de inhoudsopgave en het uitgebreide personenregister leert al snel twee zaken. In de eerste plaats heeft de auteur overwegend aandacht voor de twintigste eeuw en dan nog hoofdzakelijk voor de periode na de Tweede Wereldoorlog, die ongeveer de helft van het hele boek beslaat. Daarnaast lijkt het werk soms een echte portretgalerij: tal van boekhandelaren, uitgevers, veilinghuizen en verzamelaars passeren de revue; de anekdotiek en ‘kleine’ geschiedenis overheersen.

Deze keuzes domineren natuurlijk de volledige compositie en opzet van het boek. Zo is het om te beginnen vreemd dat Buijnsters, toch een autoriteit op het vlak van de achttiende-eeuwse letterkunde, nauwelijks interesse toont voor die vroege periode. Aandacht voor de culturele en sociaaleconomische achtergronden van de zeventiende en achttiende eeuw had wellicht geholpen het nu ‘schemerachtig begin’ (p. 19) van de antiquaar meer kleur te geven. In de literatuurlijst zijn weliswaar de recente studies opgenomen van Jeroen Salman (rond de ambulante boekramer) en van Robin Myers e.a. (rond boekveilingen). Maar dit neemt niet weg dat ook in de Angelsaksische, de Franse en de volledig onbenutte Belgische historiografie al wel wat meer bekend is over die vroege handel in boeken en betreffende de voorkeuren van het toenmalige lezerspubliek.

In de hoofdstukken die de negentiende en vroege twintigste eeuw behandelen, ligt de focus nagenoeg volledig op de vernieuwingsdrang van de bekende topantiquaren, zoals Frederik Muller, Martinus Nijhoff en anderen. Die gerichtheid op ‘de bovenste schakels van de voedselketen’ (p. 101) wordt door de auteur erkend, maar leidt nauwelijks tot een meer diepgaande analyse van de hordes aan boekleiders, van de houders van publieke verkopeningen en van tal van andere commerciële circuits die een reëel economisch substraat bleven uitmaken van de handel in oude boeken.

Buijnsters mist zo een kans om precies de continuïteiten en breuklijnen in de geschiedenis van het Nederlandse antiquariaat verder uit te diepen. Met andere woorden, het innovatieve van bijvoorbeeld een Frederik Muller zou pas echt duidelijk worden door hem te plaatsen tegen het bredere geheel. Door nu overwegend in te zoomen op een stoet van bekende namen, gaat dit boek uiteindelijk aan hetzelfde euvel mank als elke studie die maatschappelijke ontwikkelingen herleidt tot de ondernemingsdrang van enkele individuen.

En dit brengt me bij de echt zwakke plek van dit boek. Nergens in de *Geschiedenis van het Nederlandse antiquariaat* wordt namelijk consequent getracht de antiquarische activiteiten van handelaars en verzamelaars breder in een context te plaatsen. Vraag is echter of een historie van het antiquariaat *überhaupt* te scheiden is van ontwikkelingen die plaatsvonden op de bredere boekenmarkt. Evoluties in de productie van nieuwe boeken, de opkomst van vernieuwende distributietechnieken, hausses en baisses, wijzigingen in de alfabetiseringsgraad, het inkomensniveau en de smaak van het lezerspubliek: al die variabelen, en nog veel meer, hadden ongetwijfeld een fundamentele invloed op het antiquariaat in de afgelopen 250 jaar. Bij Buijnsters duiken die aspecten slechts sporadisch op. De persoonlijke en bedrijfstechnische handelingen van het antiquarenmilieu zijn de rode draad. Wat deze groep nu juist onderscheidt van tal van andere boekhandelaars, wordt trouwens ook nooit helemaal duidelijk. In een interessante, maar eerder impressionistisch onderbouwde inleiding staat de auteur veel te weinig stil bij de relaties tussen klanten en (klein)handelaars, de gewoonten van het vak, kortom de eigenheid van de antiquarische handel. En ook rond het fundamentele onderscheid tussen oude en nieuwe boeken, tweedehandse en antiquarische geschriften, zelfs rond het eigenlijke verzamelen wordt nauwelijks analytisch doorgeboemd.

Toegegeven, de vinger leggen op al deze aspecten is geen sinecure en was waarschijnlijk ook nooit de opzet van Piet Buijnsters. Het verhaal van de eerste tweehonderd jaar van het Nederlandse antiquariaat dient in feite slechts als voorafje, een snelle aanzet die de lezer wil brengen naar de periode na 1945. Daar voelt de auteur, zelf geboren in 1933, zich duidelijk het beste thuis. Veel van de naoorlogse boekenwinkels en antiquaars die hij zo nauwgezet bespreekt, heeft Buijnsters immers persoonlijk bezocht of gekend. Hierover schrijft hij niet enkel met kennis van zaken, maar ook met de ervaring van een ingewijde. Het boek krijgt daardoor meer en meer het karakter van een ooggetuigenverslag, met alle positieve en negatieve zijden die dit genre met zich meebrengt. Zo verdringt een persoonlijk aanvoelen hoe langer hoe meer een strikt wetenschappelijke toon. Met heimwee blikt Buijnsters terug op de teloorgang van de klassieke antiquarische winkel door de opkomst van het Internet. En aangezien de auteur zich hoofdzakelijk heeft beperkt tot een bespreking van de leden van de Nederlandse Vereniging van Antiquaren (NVVA), verleent de recente terugval in dat ledenbestand een passend slot aan het boek. Over de laatste pagina's hangt dan ook de dreigende schaduw van een aangekondigde dood: het vak van antiquaar en de geneugten van het verzamelen zullen nooit meer dezelfde zijn.

Piet Buijnsters verdient ongetwijfeld alle lof voor de vlotte pen waarmee hij zijn talrijke interviews met naoorlogse antiquaars heeft verwerkt. Die rijkdom aan getuigenissen zullen er ongetwijfeld voor zorgen dat de *Geschiedenis van het Nederlandse antiquariaat* nog vaak zal worden geraadpleegd door vele boekhistorici. Hopelijk vinden echter ook de originele archiefstukken hun weg naar een openbare bewaarplaats. En misschien weet Buijnsters, door zijn intieme contacten met de Nederlandse antiquaren, alsnog tal van bedrijfsarchieven te redden van vernietiging. Enkel dit laat toe de geschiedenis

van de handel in oude boeken verder te schrijven. Want dat er nog veel werk aan de winkel is, dat spreekt voor zich.

Ilja Van Damme
Universiteit Antwerpen

Manon van der Heijden, *Geldschietters van de stad. Financiële relaties tussen stad, burgers en overheden 1550-1650* (Amsterdam: Bert Bakker, 2006) 328 p. ISBN 9035126610

Een specialistisch financieel-historisch onderwerp zoals de inmiddels aan de Universiteit van Leiden verbonden Manon van der Heijden in boekvorm behandelt, is niet direct een thema dat tot de verbeelding van het brede publiek spreekt. Niettemin is het een alleszins toegankelijke publicatie geworden, waarmee de auteur haar vu-project heeft weten af te ronden. Na een eerder in 1999 door haar gepubliceerd nuttig historigrafisch overzicht (*NEHA-Bulletin* 14 (1999) 129-166) heeft zij onlangs samen met Marjolein 't Hart in een omvangrijk redactioneel openingsartikel van het themanummer 'Het geld van de stad' in dit tijdschrift (*TSEG*, 3:3 (2006) 3-35) het in de Nederlandse geschiedschrijving relatief onderbedeelde terrein van de stadsfinanciën in de middeleeuwen en vroegmoderne tijd bijzonder adequaat in de schijnwerpers geplaatst.

Als ik toegankelijk zeg, dan is dat vooral te danken aan de zeer gestructureerde opbouw. Sommigen zullen misschien tegenwerpen *te* gestructureerde opbouw, maar dan mag toch opgemerkt worden dat de uitgebreide inleiding met degelijke *status questionis* en verantwoording, de samenvattingen bij elk van de vijf hoofdstukken en de conclusies de lezer goed bij de les weten te houden. Daarnaast presenteert de auteur haar bepaald niet makkelijke materie in begrijpelijke taal met vermijding van jargon. Het boek is het eindresultaat van een vergelijkend onderzoek naar de financieringspolitiek in Dordrecht, Haarlem en Zwolle, dat op zijn beurt hoorde in een Vlaams-Nederlands onderzoeksprogramma, opgezet door Marc Boone, Karel Davids en Paul Janssens, waarin ook de vijftiende-eeuwse Brugse rentenmarkt bestudeerd werd.

Nadat in twee hoofdstukken achtereenvolgens de economische en politiek-bestuurlijke constellatie in de drie steden en hun relatie met het gewest en met het centraal gezag zijn uiteengezet, volgt een hoofdstuk waarin feitelijk het functioneren van het fenomeen renteleningen van steden uit de doeken wordt gedaan. Op basis daarvan wordt daarna de centrale vraag beantwoord hoe het gebruik van renteleningen zich in de periode 1550-1650 ontwikkelde, meer specifiek wie de geldschietters wel waren en welk karakter de rentenmarkt van de verschillende steden vertoonde en welke de motieven van die geldschietters waren. Precies deze twee laatste hoofdstukken, waarin analyse en interpretatie sterk domineren, laten zich uitermate vlot lezen. De daaraan voorafgaande meer descriptieve hoofdstukken zijn relatief taai. Ze zijn wel heel erg noodzakelijk om de verschillen in economische positie of politieke relatie tot het centrale gezag of de verschillen in bestuurlijke organisatie, inclusief de mate van zeggenschap van burgers, tussen de drie voorbeeldsteden in kaart te brengen.

Zeer scherp komt naar voren dat een Oost-Nederlandse stad als Zwolle aanzienlijk autonoom was en daarmee ook minder afhankelijk van geregelde financiële verzoekennummers van landsheerlijke zijde, ook ná 1528. Bij de Hollandse steden lag dat duidelijk anders: daar werd men structureel geconfronteerd met schulden als gevolg